

Vad inspirerade till Särö tomt- och villanamn?

Innan det fanns fastighetsbeteckningar av modernt slag eller gatunamn och gatunummer var det unika namnet på en tomt eller villa det som hänvisades till. Vad var det som inspirerade namngivningen av Särös tomter och villor? En jämförelse mellan en gammal 1700-talskarta och placeringen av några av Särös äldre villor i landskapet ger en viss kunskap. En genomgång av tomt- och villanamn i Kulturarvs samlingar kastar ytterligare ljus över vad som inspirerat fastighetsägarna.

Jämförelse mellan 1700 talets markanvändning och några äldre villor

Markförhållandena på Särö Säteri framgår av en gammal karta från 1774. Säteriets tomt, trädgård och små inhägnade områden för nyttoväxter, åker, äng och kalvhagar var inägor. Västerskog, Stallbergen och Nordanskog var inägor som användes för sommarbete. Utägor eller utmarker var Stora Keholmen och Lilla Keholmen. I markerna inkluderades även vägar och diken. Säteriet och några av de tidigaste villorna, byggda mellan 1830–1860 finns med på en litografi av Ludvig Messman från 1863. Där syns villorna med sina tillfarter omgivna av stora, lummiga lövträd; Säteriet, Drottninghuset, Skogshyddan, Munkekullen, Nunnekullen, Ängsäter, Fridhem, Solsidan, Lindenhof och Paviljongerna.

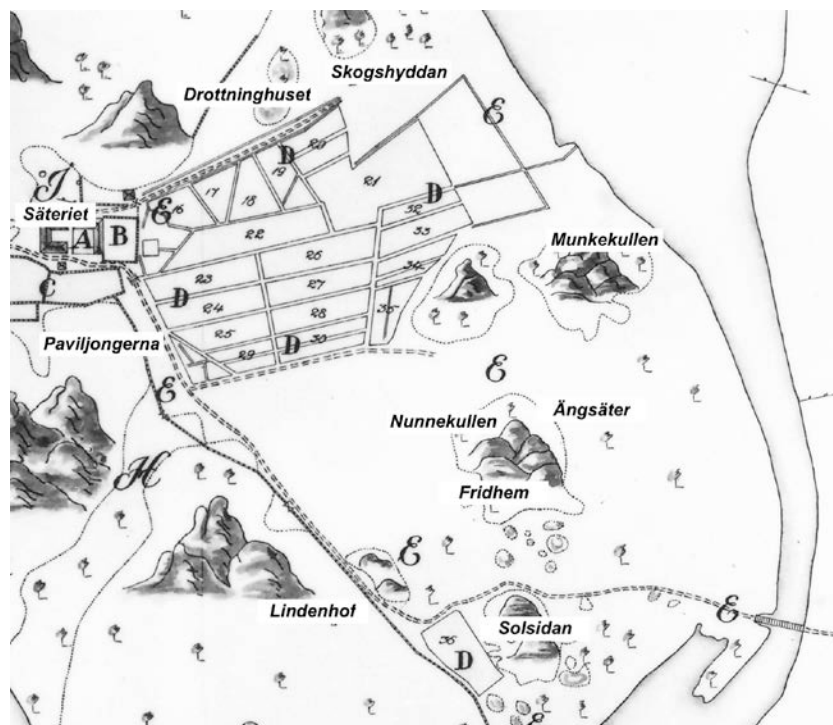

Bild. Placering av 1800-talets äldre villor på 1700-talets karta över markanvändning.

Av markförhållandena på den gamla kartan och platsen för Messmans utvalda villor i landskapet förstår vi att alla husen placerats på inägor. De ligger i en ring kring Gamla gårdet, de centrala, öppna ytor på ön där det är golfspel idag. Säteriet hade sin egen tomtmark (A) redan 1774. Cirka 400 meter öster om säteribyggnaden på den tidigare ängsmarken (E) och med utsikt över säteriets äldre åkermark (D) ligger Drottninghuset och Skogshyddan. Munkekullen, Nunnekullen, Ängsäter, Fridhem, Solsidan och Paviljongerna ligger alla på tidigare ängsmark (E) och med utblick över de öppna fälten i Gamla gårdet. Lindenhof däremot ligger i Stallbergen på mark (H) som användes för sommarbete.

Vad säger då villornas namn, skvallrar de något om marken eller platsen för länge sedan? Det stämmer att Nordanskog ligger bakom Skogshyddan. På Lindenhofs mark växte förr en mycket stor lind. Ängsäter ligger i den gamla ängen där djuren släpptes på bete efter höskörden. Solsidan har både morgon- och kvällssol. Munkekullen och Nunnekullen har namn efter berget de ligger på. Villor som inte har anknytning till marken eller naturen i namnet är Fridhem, Drottninghuset och Paviljongerna. Säteriet anger gårdens storlek, ett större lantbruk.

Genomgång av tomt- och villanamn

En genomgång och systematisering av tomt- och villanamnen visar att en majoritet av namnen har anknytning till landskapet där fastigheterna låg, till exempel närheten till havet, bergen, skogen, ängen eller lunden. Därefter kommer namn som för tankarna till växter och djur, till sol och glitter och ett litet bo eller hem, men också till personen som ursprungligen ägde fastigheten. Det finns också flera exotiska namn inspirerade av andra orter, städer eller länder. Naturligtvis återfinns också flera namn som hämtat inspiration från nordisk, grekisk och romers mytologi.

Vanligast bland namn med anknytning till havet är vikar, uddar, stränder, Saltsjön och Stallviken, till exempel Gövik, Sandvik, Nordvik och Havsvik. Särös bergiga landskap har inspirerat till nästan lika många namn. Berg uttrycks varierat som fjäll eller alp, håll eller blottad berggrund, kulle, ås och sten, till exempel Berghem, Fjellbo, Alphyddan, Furuhäll, Munkekullen, Åsen och Stenstugan. Skogen, höjder och backar har inspirerat till namn som Skogshyddan, Klinten, Platån, Solliden och Båtbacken. Ängen, betesvall, små inhägnader och lövsalar har givit namn som Ängslyckan, Ängsäter, Lyckan och Ernalund.

Ek och tall är de träd som dominerar i landskapet vilket återspeglas i namn med koppling till växter och djur, till exempel Ekliden, Ekudden och Ekebo samt Furuhöjd, Furuhäll och Talludden. Namn som Hasselbacken, Lindenhof och Gransäter påminner om andra träd som funnits eller fortfarande finns i Särös landskap. Däremot återfinns inte asken i något namn trots att det finns mycket stora askar till exempel utmed muren i Åleviksgärdet. Exempel på blommor och odling är Flora och Täppan. Snäckan och Ugglevik har inspirerats av djur som förknippas med Särö. Snäckor finns på stränderna och i de stora träden hörs kattugglan hoa i mörkret på kvällen.

Anderssons villa, Werners villa, Dicksonska och Clasegården är exempel på namn som hämtats från familjer som bott på Särö. Fridhem och Solhem för tankarna till ett skönt och behagligt ställe liksom Boet, Rollebo och Bjellbo gör. Sommarens sol och havets glitter återfinns i namn som Solsidan, Glimt och Nordlyset. Det fornsvenska återspeglas i Nornan och Ysäter. Enligt nordisk mytologi spann nornorna livets tråd vid världsträdet Yggdrasils rötter och Ysäter var en borg. Diana, jaktens gudinna och Vesta, hemmets och familjens gudinna är hämtade från romersk mytologi och Aesculap, läkekonstens gud kommer från den grekiska mytologin liksom Thalatta, vilket betyder havet. Andra exempel på exotiska namn är Nadeschda, ett kvinnonamn, Maracaibo, en stad i Venezuela och Beau Rivage, en ort eller ett hotell i till exempel Frankrike, Schweiz och USA.

Sammantaget var närheten till havet, bergen och skogen den största källan till inspiration när en ägare namngav sin fastighet. Kärleken till Särös träd, framförallt de stora ekarna och tallarna har också varit en viktig inspiration, liksom tanken på ett ombonat, trevligt och skönt ställe att vistas på där solen lyser och havet glittrar. När det fornnordiska var på modet i början på 1900-talet återspeglade det sig också i vissa villanamn. Behagliga semesterorter och

städer i världen har också varit en källa en inspiration till villanamn som skulle säga något om hur attraktiv fastighet var. Här kan du själv se resultatet i tabellform.

Landskapet

Vik, udde, strand, sjö	Berg (fjäll, alp), håll (blottad berggrund), kulle, ås, sten	Skog, höjd (klint, platå), lid (backe)	Äng, säter (betesvall)	Lycka (liten inhägnad)	Lund (skogsdunge, lövsal)
Brovik	Anneberg	Skogsbo	Ängslyckan	Lyckan	Ernalund
Gövik	Berghem	Skogshyddan	Ängsäter	Lyckås	Furulund
Havsvik	Ellensberg	Skogshöjd	Österäng		
Nordvik	Fjällstugan	Nordanskog			
Sandvik	Fjellbo	Höjden			
Sjövik	Alphyddan	Klinten			
Wikensborg	Furuhäll	Platån			
Ekudden	Kullen	Ekliden			
Talludden	Munkekullen	Solliden			
Strandhyddan	Nunnekullen	Båtbacken			
Strandstugan	Särås				
Sjöstugan	Åsen				
Stallen	Stenstugan				
Stallarhöjden					

Växter och djur

Ek	Tall	Övriga träd	Blommor, odling	Djur
Ekebacken	Furuhöjd	Hasselbacken	Flora	Ugglevik
Ekebo	Furulund	Lindenhof	Täppan	Snäckan
Ekedal	Furuhäll	Gransäter		
Ekered	Furukulle			
Ekliden	Talludden			
Eksäter				
Ekudden				

Övrigt

Person	Bo, hem	Sol, glitter	Mytologi	Färg
Anderssons villa	Boet	Solbacken	Norman	Röda Stugan
Clasegården	Rollebo	Solsidan	Ysäter	Gröna Stugan
Dicksonska	Särbo	Soltuna		
Fredriksro	Bjellbo	Glimt	Diana	
Werners villa	Fridhem	Glittre	Vesta	
Wijkagården	Lokmannahemmet	Nordlyset	Aesculap	
Drottninghuset	Solhem		Thalatta	

Exotiska förebilder

Villa/tomt	Tänkbar inspiration
Göta	Kvinnonamn, fornsvenskt
Nadeschda	Kvinnonamn, betyder hopp (som i tro, hopp och kärlek).
Iwara	Förnamn och efternamn; även namn på en ros.
Nizza	Stad i sydöstra Frankrike (Nice).
Maracaibo	Stad i Venezuela.
Beau Rivage	Ort/hotell i flera länder tex. Frankrike, Schweiz och USA.
Florida	Delstat i sydligaste USA.
Kartene	Egendom vid foten av Hunneberg, Vänersborg, 1800-talet.